

LES

Les ei un pòble plaçat ena part baisha dera Val d'Aran, en un planèr long e ample nomenat "Era Lana de Les", dividit peth miei pera Garona, e a 634 mètres de nautada.

Les ère considerat coma ua baronia e auie un sistèma senhoriau diferent ath rèste dera Val. Per aquerò quan eth procurador deth rei Jaime II, Guillem de Castellnou, passèc pes diferenti pòbles dera Val d'Aran tà demanar eth jurament ath rei, en Les non ac demanèc ara gent deth pòble, senon ath senhor Ademar que non volguec hèr eth jurament ath representant deth rei, per aquerò eth 14 d'Octobre de 1.314 anèc personauements entà Lleida tà he-la'c ath madeish rei Jaime II.

Un auantpassat deth Sr. Ademar, Auger de Les, en an 1.283 auie facilitat era ocupacion dera Val d'Aran hèn a entrar 500 òmes deth rei francès Felipe II, en sòn castèth, que conquistèren era Val d'Aran dejós des òrdens deth Senescal de Tolosa, Eustaquí de Beaumarchais.

Eth castèth de Les se trobaue ath dessús d'un malh nomenat "Castere", entre es rius Telhèr e era Muleta. Des d'aguest castèth se vedie tot eth planèr de Les. Era sua mission principau ère defensar era entrada des francesi que viegen per Fòs, ja qu'ère era entrada mès avienta entà entrar en Aran.

Aguest castèth romànic siguec destruit quan es abitants d'Aran se revoltèren en contra deth Sr. Augèr per deishar entrar as francesi.

Ferran eth catòlic concedic era baronia de Les a Benet Marcó e es sòns ereus aueren de lutar contra eth gascon, baron dera Pèira. Ena guèrra des Segadors la tornèren a destruir un aute còp. Per fin, en segle XVII es barons de Les se trasladèren a ua auta residència, çò que se coneish pera baronia.

Era expansion de Les ei en carrèr Sant Jaime, ath costat dera carretèra generau. Era economia vire ath torn deth torisme francès.

ARAN

Numerò

59

DIUENDRES

28-Octobre-1.988

Entrevista

Auè parlam damb eth Sr. Mandòlo de çò de Mossempèir de Les.

- A entenut vosté bèra legenda sus eth pòble de Les?

- Ben, dilhèu non son legendes, mès òc que son istòries que mos condauen quan èrem petiti entà hè-mos pòur e tanben entà hè-mos arrir; Per exemple jo rebrembi era istòria des Corbilhuèrs: As de Les les ne didien atau pr'amor que entà arribar en cèu placèren corbilhons (corbelhons) er un ath dessus der aute. Mès tà arribà-i que les en manquèc un e decidiren de trèir eth deth dejós.

Tanben me brembi dera istòria des òmes qu'anèren tath bòsc anar a cercar er haro. En arribar se'n dèren conde que non auien cap de pica (destrau). Alavetz que se placèren er un ath dessus der aute entà arrincàle. Un còp arrincat, eth de dessus de tot que l'auie entre es braci, didec: - Un moment que me cau escopir enes mans.

Quan mos volien hèr pòur, mos didien qu'ena tuta des Banhs de Les, viuie era bruisha Marimonda.

- Quina relacion comerciau auien damb es francesi?

- D'ací de Les, i auie mès relacion damb França que damb Espanha. Non se podie cap passar eth pòrt e eth minjar venguie tot per França: Era haria, eth pan... I anàuem a pè, e n'i auie que passauen pera montanha, èren aguesti mès lèu contrabandistes que passauen de tot. Jo auia entenut a explicar que s'auie passat haria de contrabando peth cant dera Garona.

- Vosté qu'ère, en qué trebalhaue?

- Jo èra panadèr e pagès. Auïem er horn de lenha entà hèr eth pan, e siguec eth prumèr horn que foncionèc ena Val d'Aran; comencèc eth pair-sénher a hèr pan, e jo sigui eth darrèr. Ac deishè en 1.972.

Classe d'aranès

GRAFIA DE "C/Q"

- "Ca, que, qui, co, cu, c", se pronóncien, coma en catalan, com (K): causa, pèc, quèir.

- "Qua, qüe, qüi, quo", se pronóncien, coma en catalan com (KW): quan, quate, qüestion.

- I a quauques paraules a on ei recomanable d'escriuer "qua" per rasons etimologiques, encara qu'era prononciacion sigue "ca" (Ka): quasi, quantitat, qualitat, qualificar, quauque, quauqu'arrès, quauqu'arren.

- Bèth còp, per rasons etimologiques, se trape "g" en posicion finau de paraula; alavetz se lieg coma "c" (K), exemple: long.

- ES PRONOMS PERSONAUS DE SUBJECTE, non se meten ath deuant deth vèrb. Se se i meten ei entà insistir sus eth subjècte o tà marcar ua oposicion: Jo que me'n vau tà casa. Entà insistir tanben se pòt emplegar "jo madeish", "tu madeish"...

Metem tanben es pronòms personaus tòncics dempús d'ua preposicion: M'an parlat de tu; Non canti pas per tu.

ESPÒRT

Districte de Comminges. Promocion a prumèra.

A R C LES 2, MIRAMONT 3.

Naua derròta der equip locau deuant eth Miramont de França, que hec un gran partit e s'emportèc es dus punts.

Er equip locau tostemp anèc en desventatja ath long deth partit, mès damb un shinhau mès de punteria, auessen podut empatar.

Eth cambi a mès nauta categoria se hè a sènter en equip en aguest començament de temporada, de totes formes i a ganes de jogar e agradar, e er equip cada dia pòc a pòc va a mès.

Es gòls sigueren mercats per Turmo ena menuta 24, e Sorga ena menuta 64.

Era alinhacion siguec formada per: Nuñez, Clemente, Ros II, Tònho, Paco Boya, Pèpe, Juanito, Isabèlo, Turmo, Tustè, Sorga e Gomez.

Eth Bossòst tornèc a pèrder en casa deuant der equip francès er Alain:

BOSSÒST 0, ALAIN 1.

Totun qu'eth Bossòst joguèc melhor qu'er equip francès non podec ganhar aguest partit per manca de punteria ara ora de marcar gòls. Era mala sòrt siguec evidentata ar estrelhar tres balons enes piquets dera porteria.

CORNÈR LITERARI

ETH PLÈIT DETH CORBÀS

Guarda per on que dus amics caminauen amassa e entenerer cantar un corbàs, alavetz er un didec ar aute:

- Ja ves se è sòrt que en tot vedé-me passar, inclós es corbassi canten.

Er aute companh li didec:

- Me semble que t'as enganhat, perque aguest corbàs non a cantat per tu, senon per jo.

Parlèren molt, quan mès parlauen, menos s'entenien, perque cadun volie qu'eth corbàs auesse cantat tàd eth. Coma non voleren baishà-se deth saumet, decidiren pleitejar deuant un jutge. Quan arribèren ena vila, anèren tà çò der avocat, cada un peth sòn costat, damb tanta mala sòrt qu'anèren a trobar toti dus ath madeish. Er avocat les convencèc a cada un per separat qu'auien rason e que guanhariè eth plèit. Dempús de quauque dia arribèc era ora deth judici; er avocat les cridèc as dus e les didec:

- Cada un de vosati ei convençut qu'eth corbàs cantaue per eth, mès toti dus vos auetz enganhat, perque eth corbàs cantaue entà jo, encara que me trobaua molt luenh d'aquiu; perque a vosati eth cant deth corbàs vos a portat sonque problèmas e lutes e a jo m'a portat us boni sòs. A veir, didetz-me qui a rason?

Es dus amics baishèren eth cap e se'n anèren avergonhits...

Joan Amades, Folklore de Catalunya. Rondallistica.

INFORMACIONS

MEDDIA ARANÉS

INFORME QUE:

Dat qu'enquia ara e per motius tècnics, era sua emission non s'esco-taue en Baish Aran, aprofite entà hèr saber que, ara fin, arribe dejà en tota era Val d'Aran.

Brembatz-vo'n donc, s'ac voletz saber tot sus era Val d'Aran, esco-tatz:

MEDDIA ARANÉS

Programa aranés de Catalunya Ràdio, que s'emet diariament en Ràdio Aran de 12,00 a 13,00 de meddia en 90.9 F.M.

"LES, LAS, LOS"

Eth grop artistic de Les estreará eth vidèo dera sua prumèra pellicula "LES, LAS, LOS" eth propèr deluns dia 31 d'Octobre. Tàs 21,00 ores se harà era estrea, e a partir d'aquiu se passarà en session continua.

Era durada dera pellicula serà apuprètz de dues ores.

Poderatz veir as actors ena hèsta qu'organisarà eth Café deth Pònt entà celebrar aquest hèt.

TOTI

CONSELH COMARCAU DERA VAL D'ARAN

DIRECCION GENERAU DE PATRIMONI ESCRIT E DOCUMENTAU DERA GENERALITAT DE CATALUNHA

EDITE:

Centre de Normalisacion lingüistica dera Val d'Aran.

Còto Saforcada s/n

Tel.: 64 00 92

25530 VIELHA

REDACTOR:

Joan Leja Cadena

COLLABÒREN:

Jovita Ané Sanz

Manuela Ané Brito

IMPRIMÍS:

CNL dera Val d'Aran

DEPÒSIT LEGAL:

L-1328-1987

Es articles e comentaris publicadi en noticiari TOTI sonqu'expressen era opinion des sòns autors.

Eth remoquet dera setmana

Ma Loïsa Estévez Sans

